

**MARTA
LLORET**

LA CAÇADORA DE MASIES

**LES CASES DE PAGÈS,
EL LLEGAT DEL NOSTRE PAÍS**

Columna

MARTA LLORET
LA CAÇADORA
DE MASIES

PRIMERA EDICIÓ: FEBRER DEL 2023

© MARTA LLORET, 2023

© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

AV. DIAGONAL, 662-664 – 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-3011-1

DIPÒSIT LEGAL: B. 1.393-2023

FOTOCOMPOSICIÓ: AURADIGIT

IMPRÈS A CATALUNYA – *PRINTED IN CATALONIA*

www.columnaedicions.cat

De les fotografies de l'interior:

© Marta Lloret: pàgines 20, 21, 64, 74, 75, 84, 85, 94, 95, 116, 136, 137, 156 i 166

© Mariano Pagès: pàgines 30, 31, 42, 43, 54, 55, 65, 106, 107, 117, 126, 127, 146, 147, 157 i 167

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraiem que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autors i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

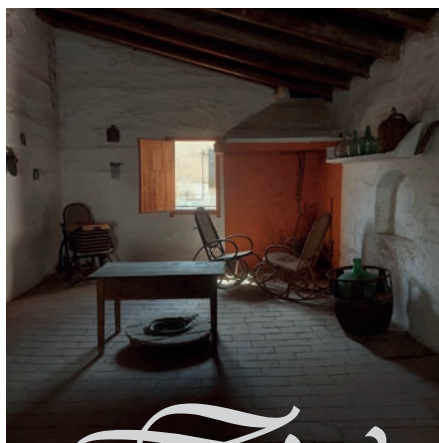
Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

Podem contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Taula

<i>Introducció</i>	9
Cal Nes (Baix Llobregat).....	21
Cal Rabella (Alt Penedès)	31
Can Montcau (Vallès Oriental).....	43
Can Nualart (Vallès Oriental).....	55
Can Pasqual (Anoia)	65
Can Rajol (Vallès Oriental).....	75
Can Viladés (Bages).....	85
El Colomer (Osona)	95
La Masó (Alt Camp)	107
La Rovira (la Segarra)	117
La Sala de Sant Llogari (Moianès).....	127
La Saleta (Berguedà)	137
Masada de Joanet de Pepet (Montsià)	147
Mas Brigel (Gironès).....	157
Mas Caritat (la Garrotxa)	167
<i>Agraïments</i>	177
<i>Glossari</i>	181

Cal Nes (Baix Llobregat)

Si hi ha una masia que representa la petita resistència rural, aquesta és Cal Nes. Situada dins d'un nucli urbà de l'àrea metropolitana, el seu entorn ha estat víctima d'una pressió urbanística molt salvatge i l'agricultura hi està en greu retrocés. A diferència d'altres masies que han quedat absorbides pel creixement del poble o la ciutat, Cal Nes ja va ser una de les primeres cases del nucli, i fins fa pocs anys ha funcionat com una casa de pagès. L'església parroquial és molt propera i la seva façana lateral està alineada amb el carrer, del qual només se separa per una gran portalada que tanca el pati frontal de la casa.

El dia que la vaig visitar, només traspasar la portalada em van rebre en David i el seu pare, l'Esteve, i de seguida la Lourdes, la mare, que va treure el cap per la finestra d'una extensió lateral de la casa. Ja des d'aquest moment el tracte proper i familiar va acompanyar una visita plena de descobriments inesperats i d'explicacions enriquidores. Des del pati estant ens trobem davant de la façana principal d'una casa que a simple vista ja es pot veure que ha viscut moltes històries. Les finestres de diferents tipologies que s'obren al voltant del portal ens expliquen les ampliacions i reformes que hi ha hagut; de les reformes se'n pot identificar una de molt important al segle XVII i la darrera, ja al segle XX, que és la que li ha acabat de donar l'aspecte actual. El portal és d'arc de mig punt adovellat de marès vermell, com ho són algunes de les finestres i el pilar que hi ha entre els dos pòrtics de les golfes. Aquest pilar és un element que ja ens crida l'atenció per la inscripció que hi ha gravada: «1670 IHS LLORENS AMAT FAMILIAR SANT», i perquè des del carrer atreu tota mirada curiosa. La inscripció ens indica no només l'any en què va ser feta aquesta part, sinó qui la va fer fer. Al costat encara hi ha el rellotge de sol, amb números romans que marquen l'hora. La planta baixa està pintada de blanc i ressalta sobre el color terrós del morter de calç dels pisos superiors. En un costat de la façana s'hi adossa el que havia estat el galliner, on s'enfila una buguenví·lia molt vigorosa que quan floreix omple el pati de color.

Admirada la façana en totes les seves dimensions, ens disposem a entrar a l'interior de la masia. D'entrada llarga i estreta, té un paviment de rajola ceràmica quadrada amb ditades, un senyal que feia el rajoler amb els dits i que sovint veiem a les eres de les masies per facilitar la tasca de batre. És possible que, com és força habitual, siguin ra-

joles reaprofitades; el que sí que és cert és que hi són molt escaients i contrasten amb el blanc de les parets. Al costat mateix de la porta, ens fixem en les restes d'un molí per esmolar les eines i l'antiga perola del foc. Però el que més sorprèn de l'entrada de Cal Nes és que està atapeïda d'objectes, cadascun més interessant i més il·lustratiu de la història de la casa i de les activitats que s'hi feien. Al centre hi ha una taula rodona, i arrambades a les parets hi ha una gran bota, una pastera i una màquina d'engrunar blat de moro. I el carretó de ferro que havia utilitzat la família quan anaven a plaça a vendre la fruita i verdura que cultivaven, un record dels anys que anaven a mercats de Barcelona, primer al Ninot, després a la Boqueria i finalment al Born. Hi anaven tots, pares i fills, fins a l'any 1996, que van plegar. A les parets també hi ha penjada una gran quantitat d'objectes propis d'una casa de pagès, com aixetes antigues, forques, gàbies, estripagecs, una serra, i també hi ha càntrirs, pesos, etc. Com si es tractés d'un museu etnològic, és evident que aquí han sabut valorar aquests estris, que malgrat haver perdut la seva funcionalitat expliquen d'on venim.

D'aquest espai també criden l'atenció els diferents portals de pedra carejada que hi ha a banda i banda, i gràcies a les explicacions d'en David sabem que alguns els van descobrir de manera fortuïta. De tots ells només n'hi ha un de datat, de l'any «1640», però entrant al que hi ha més al fons, que porta a un petit menjador, descobrim que la casa va créixer sobre una estructura medieval, tal com ho testimonia un arc apuntat que van descobrir fa uns anys repicant la paret. Això ens permet deduir fàcilment que al segle XVII la casa va viure una ampliació notable, coincidint amb una època de bonança que devia estar vinculada al creixement de la productivitat. El portal

datat ens porta a un taller que s'ha arreglat el pare d'en David, on uns llums estridents propis d'una discoteca ens encaminen fins a un forat senyalitzat com a «cueva del pirata». Encès el llum, descobrim que es tracta de l'entrada de la gruta, una galeria subterrània excavada al terreny natural i amb un lleuger desnivell descendent que ens porta tot fent ziga-zagues a una cambra circular. La funció d'aquesta construcció, força comuna a les masies, era guardar productes que s'havien de conservar a una temperatura estable i a les fosques, com les patates. Moltes d'aquestes galeries també van ser utilitzades com a amagatalls i refugis en èpoques difícils.

Després de gaudir d'una estona de la temperatura i del silenci absolut de la gruta, desfem les ziga-zagues fins a trobar el llum de l'entrada. Al fons, sota l'escala, hi ha una porta, passem pel costat d'una comuna i sortim a un petit pati tancat entre edificis. Es tracta d'un espai estrany al qual l'explicació de la Lourdes intenta posar paraules. Per tots és coneguda la pressió urbanística que pot tenir una casa gran amb terres al mig d'un nucli urbà. Cal Nes no se'n va escapar i en va sortir mal parada. A la dècada de 1960 es van assabentar que estava projectat un bloc de pisos davant mateix de la casa. Per evitar que es construís, van fer una permuta venent la part de darrere la casa, on hi havia part de la cuina antiga, el galliner i les corts dels porcs. També va quedar més petit el lavabo que hi ha dalt l'escala. Tot i així, la família ho va viure com una decisió encertada, perquè van aconseguir preservar la part més significativa de la casa i que la llum hi segueixi entrant com porta segles fent.

A la sala del pis, en canvi, la llum natural pràcticament no hi entra. La causa d'aquest fet és que al segle xx va ser dividida en dos, i la part frontal es va deixar com una sa-

leta de gust modernista amb el terra de mosaic hidràulic i armaris d'època que guarden des de roba fins a documents. Entre tots ells, m'ensenyen una carpeta blava amb els papers antics que han trobat, dels quals n'hi ha del segle XIV al segle XVII, i que guarden conscients que el seu valor els transcendeix. I aquí és on descobrim per boca de l'Esteve els orígens familiars a la casa. Fa una colla d'anys, la masia pertanyia a un senyor que tenia tuberculosi i tothom se n'allunyava. L'única que no ho va fer i que va tenir compassió d'ell va ser la seva cunyada. Era la besàvia de l'Esteve, i venia d'una barriada de Piera anomenada Can Guilera. Va tenir cura del seu cunyat fins que ell va morir, i en senyal de gratitud l'home li va deixar la casa i els terrenys que tenia. A la saleta hi ha fotografies d'alguns d'aquests avantpassats, com també plànols d'edificis de finals del segle XIX. M'expliquen que els va fer un arquitecte anomenat Pasqual que estava casat amb una tia de l'àvia. Es tracta de plànols de notable valor històric i arquitectònic, com ara el d'una torre de Vallvidrera i un projecte d'escorxador al Prat de Llobregat, entre d'altres. L'Esteve havia sentit dir que en Pasqual tocava el violí amb l'orquestra del Liceu i que va ser gràcies al que guanyava aquí que es va poder pagar la carrera d'arquitecte.

A la sala hi ha dues caixes de núvia, una de les quals és molt antiga. Són plenes de roba, perquè com diu la Lourdes «a les cases de pagès se'n guardava molta». De fet, es guardava tot, i ella ho ha volgut seguir fent. Dins d'un armari encastat m'ensenya diversos objectes que ha anat trobant i que no ha volgut llençar perquè creu que expliquen moltes coses: ampolles, ulleres, caixetes, colònies, una funda per a les agulles. Moltes persones a qui els ho ensenya no saben per a què servien. Tot i així, la Lourdes recorda que abans n'hi havia més, de mobles. Fa uns anys, quan la

mare de l'Esteve encara vivia, va venir un antiquari i es va emportar tot el que va voler per una misèria de diners. Ha quedat el de menys valor, víctimes de l'oportunisme i del desconeixement del que tenien entre mans.

El que sí que conserven tant la sala com tota la masia són les portes de fusta antigues. L'Esteve ens explica el secret que fa que hagin durat tants segles: quan es tallaven arbres per utilitzar-los per a la construcció es feia tenint en compte les llunes. Quan es talla un arbre o una canya en lluna vella, no es corca. Sempre ha sentit dir que en lluna vella tot està quiet, la saba dels arbres no es mou, i és aleshores quan s'ha de tallar i és més fàcil treballar la fusta. Ho compara amb collir un fruit madur o que està madurant. Avui en dia es cull tot verd, quan no s'ha format la glucosa, i es posa en cambres, de manera que la fruita és bonica però no té gust de res. Doncs amb els arbres passa igual, apunta l'Esteve: «Quan es talla un arbre en lluna vella ja ha fet tot el seu procés i no es pica».

Obrint una de les portes de la sala, al costat de l'escala de les golfes, descobrim el salador, que era l'habitació que destinaven a la matança del porc, tal com indica el paviment, erosionat per la sal. Al mig hi havia una taula, anomenada *salador*, on curaven els pernills amb sal i així perdien la humitat. Tots tres estan d'acord que no han tornat a tastar uns pernills tan bons com aquells, i el motiu no és cap altre que la dieta que tenien els porcs. L'Esteve era l'encarregat de cuidar-los des de xic, alimentant-los a base de remolatxa, pomes, segonet (la pellofa del blat)... Els dos porcs que tenien pujaven amb carn, i no tenien gaire greix, com els que fan ara. Arribat el moment de la matança, buscaven la mocadera, que preparava les botifarres, el llom, etcètera, amb la caldera que hem vist a l'entrada, al costat de l'esmolador.

Seguim pujant fins al pis més alt, el de les golfes. És un espai ampli dividit en els tres cossos principals de la masia, on es conserven la teulada antiga i un magnífic paviment de rajoles ceràmiques. Com en la gran majoria de masies, les golfes van deixar de ser utilitzades com un espai per assecar i emmagatzemar la collita per passar a ser trasters. A Cal Nes també es va seguir aquest procés, tot i que entremig es van fer servir de galliner i com a habitació del mosso. De la funció original, en queda a les parets el record dels comptes que algú va fer amb grafit i que, malgrat haver pintat posteriorment, van decidir deixar com a testimoni. De tots plegats, és especialment graciós el que diu que en dues hores i mitja havien pelat dotze quilos d'ametlles. També van deixar la part on s'allotjava el mosso, amb un petit foc cantoner, uns balancins, una taula i un braser. Al costat hi ha una porta amb un pont de fusta aparentment precari que portava als jardins de la casa, actualment ocupats per edificis. Aquest pont, que avui no porta enlloc, està construït sobre l'antic celler de la casa. Les botes les van vendre totes, però encara hi queden els cups. L'Esteve recorda com era la mare qui feia el vi ranci, el dolç, la mistela, el vinagre i el vi de taula. Quan treien el vi del cup, el posaven en botes juntament amb unes «mares» perquè no es piqués. Explica que és el mateix procés que se seguia amb les aigües de muntanya que es guardaven en cisternes, que depenien del temps. Quan tronava, les aigües es movien i es feien malbé, mentre que si estaven quietes podien durar molt de temps.

A l'annex que hi havia al costat de la casa és on viuen des que es van casar la Lourdes i l'Esteve; l'han anat arreglant de mica en mica. És per això que a la masia no s'hi han fet grans reformes, ja que la mare de l'Esteve hi va viure fins que va morir, i ells van decidir quedar-se on

són. Pugem a la terrassa que hi ha dalt de tot, on les vistes s'allarguen fins al port de Barcelona. Des d'aquí podem veure, o més ben dit imaginar, fins on arribava l'última vinya de la masia. Ens ho hem d'imaginar ja no només per la visible contaminació, sinó pel complex entramat d'infraestructures que s'hi han anat construïnt els darrers setanta anys. La darrera, l'any 2007, els va suposar una expropiació important, i expliquen amb un sentiment entre la ràbia i el conformisme que la carretera es va començar a fer però va quedar a mitges. De la finca original de vint-i-una mujades (gairebé deu hectàrees) només en queden dues hectàrees i mitja, on fins a l'any 1996 hi havien cultivat cols, coliflors, bròquils, tomaqueres, pomeres, presseguers, enciams, patates, carxofes, etc. Abans d'aquests cultius, una part important de les terres havien estat vinyes, que posteriorment es van anar substituint per fruiters. També hi havia aiguamolls, on s'hi feia arròs i fins i tot blat. És una zona molt fèrtil on s'hi cultivava de tot, i els productes que s'obtenien es venien ja no només als mercats locals, com feien ells, sinó que es carregaven en trens al Prat i es portaven per tot Europa. Ara, bona part d'aquestes terres, que havien alimentat tantes boques, són relegades a simples infraestructures per facilitar les entrades i sortides de la gran metròpoli.

És en aquest sentit que Cal Nes representa una petita resistència rural. Perquè malgrat que els seus propietaris ja no viuen de la terra i que es troba envoltada de construccions modernes i carreteres, ha sabut mantenir l'essència d'antany. Moltes de les masies que hi havia en aquesta zona no han tingut tanta sort, ja que van ser enderrocades víctimes de la pressió urbanística. D'altres han quedat tancades perquè els ha estat impossible sobreviure per falta d'activitat i per les dificultats del manteniment.

La Lourdes i l'Esteve tampoc ho han tingut fàcil, perquè els suposa molts maldecaps mantenir una casa així i fer-se càrrec de tants impostos, com el de contaminació, que paguen per una infraestructura que els ha destrossat la seva terra. I tot i que ara s'han fet grans i reconeixen que han de fer molts esforços i els seria més fàcil viure en un pis, diuen que alguna cosa els lliga a la masia. Aquesta cosa no és altra que l'amor a la terra, als avantpassats, a la tradició, als orígens, a la casa que els ha vist néixer.